VEGETATIONEN ved og i LIVER Å's GAMLE ÅSLYNGE

Hermed følger en beskrivelse af vegetationen i et kystnært område (den nordligste del af Liver Å's gamle åslynge) vest for Tornby klitplantage i distrikt 2.

Landsbyen Tornby ligger mellem Hjørring og Hirtshals, ca. 12 km nord for Hjørring.

Haslund, den 17. januar 1979

Bernt Løjtnant
Ramshøjvej 21,
Haslund 8900 Randers

Frederikshavn, den 18. januar 1979

Fl. Thorning-Lund
Istedvej 25,
9900 Frederikshavn

VEGETATIONEN ved og i LIVER Å's GAMLE ÅSLYNGE

Landskabet mellem Nordsøen og Tornby klitplantage udmærker sig især ved sin frodige og artsrige flora.

Plantagens grænse mod havet følger stort set kysten i en afstand af 300-500 m fra denne. Ved Yxenbæk - ca. 1,4 km nord for den gamle åslynge - er afstanden til havet mindre end 400 m, ved Horsbækken mellem 400-450 m og på højde med den gamle å er distancen ca. 500 m.

Manglen på egentlige surbundsplanter er påfaldende - både i og uden for klitplantagen. Jordens overvejende basiske reaktion betinger udviklingen af en rig og mangeartet flora både i de kystnære klitter og i det stærkt kuperede og helt vegetationsdækkede grønsværklitlandskab indenfor.

Ikke mindst i grønsværklittens vintervåde lavninger, i de ofte påfaldende brede "ådale" (Horsbæk og Yxenbæk) og knyttet til Liver å-systemets (afsnørede) gamle løb træffes særprægede og sjældne plantesamfund.

Denne rapport har som sit væsentligste formål at give en floristisk fremstilling af det orkiderige fugtigbundsområde mellem den gamle å's to nordligste søområder. Se bilag B.

OMRÅDETS FREDNINGSSTATUS

Som det ses af bilag B er området mellem havet og klitplantagen umiddelbart syd for den her beskrevne lokalitet omfattet af fredning (overfredningsnævnskendelse af 8. maj 1956). Lokaliteten er ligeledes beskyttet mod vest og nord af klit og vandløb. Statsplantagen øst for "garanterer" ligeledes mod uhensigtsmæssig og uønsket arealudnyttelse.

Den mere end 70-årige klitplantage har sin vestgrænse fastlagt, og beplantning uden for denne vil ikke komme på tale. Oplyst af klitplantør P.L. Knudsen.

Landskabet vest for klitplantagen og nord for det fredede område er uden nogen form for fritidshusbebyggelse.

Færdslen i området (sommerturismen fremmest) skønnes på undersøgelsestidspunktet ikke at medføre væsentlige ulemper for de særdeles bevaringsværdige plantesamfund.

Den betydelige tilvækst af materiale (sand), som uafladeligt finder sted, bevirker, at den ydre klitrække er under fortsat formforandring. Denne tilvækst bremses på stedet af de inden for værende sø- og fugtigbundsområder. I undersøgelsesperioden 1967-1978 har klitsystemet kun formået at skyde mindre tunger mod øst enkelte steder.

BILAG A

Kortudsnit (kopi af 4 cm kort)

Området, omfattet af undersøgelsen, er vist indklammet med rød farve.

Lavningen mellem "den gamle å" og "Nordsøen" er skraveret med grøn farve.

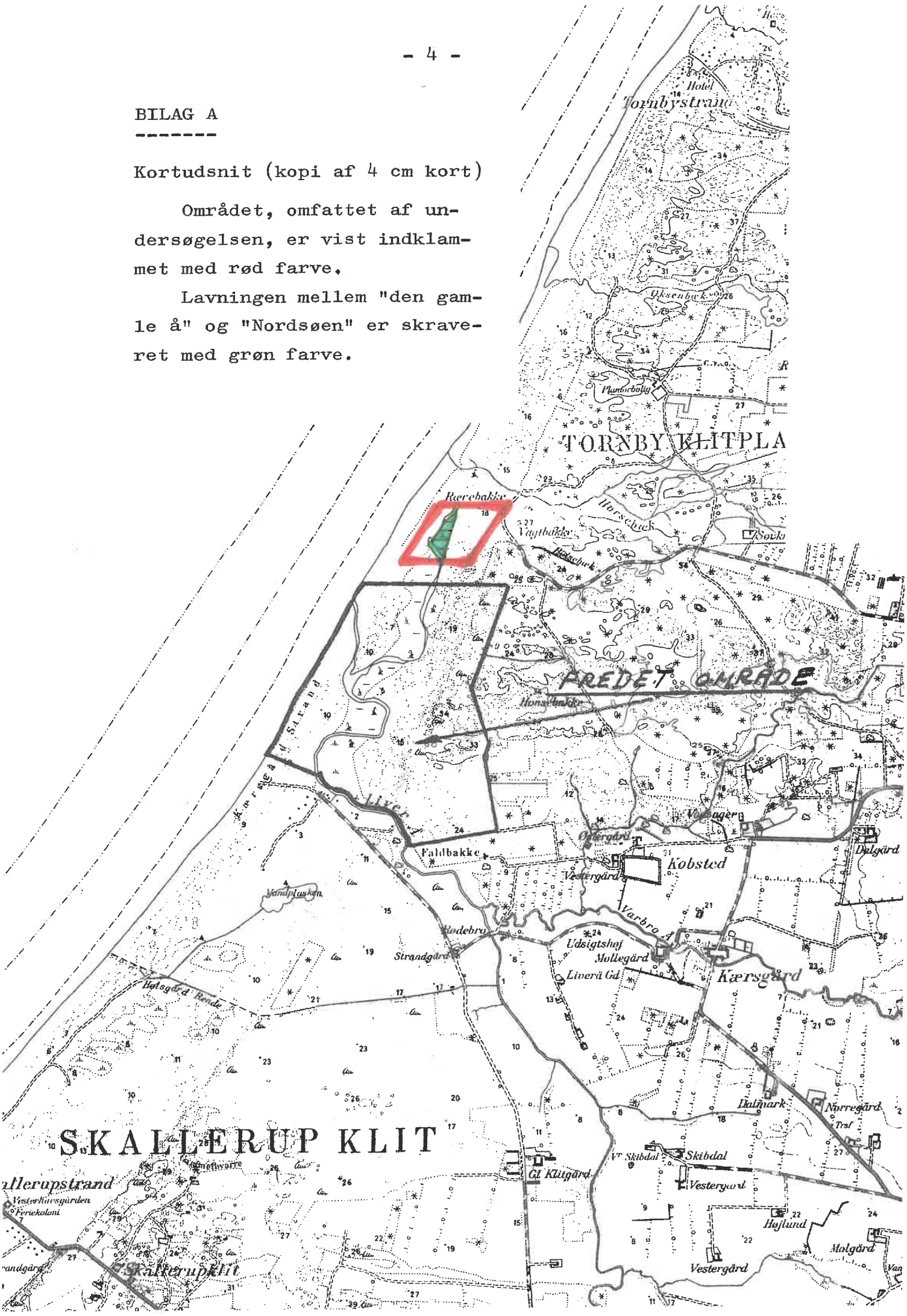

KLITPLANTAGERNE I

NORDJYLLANDS DISTRIKT

TORNBY PLANTAGE

AFD. 900-957

519,2 ha

Aldre gælder fra frø pr. forår 1974

BILAG B

Kortudsnit 1:10.000

Den orkiderige lavning mellem Nordsøen og den gamle å er indklammet med grøn farve.

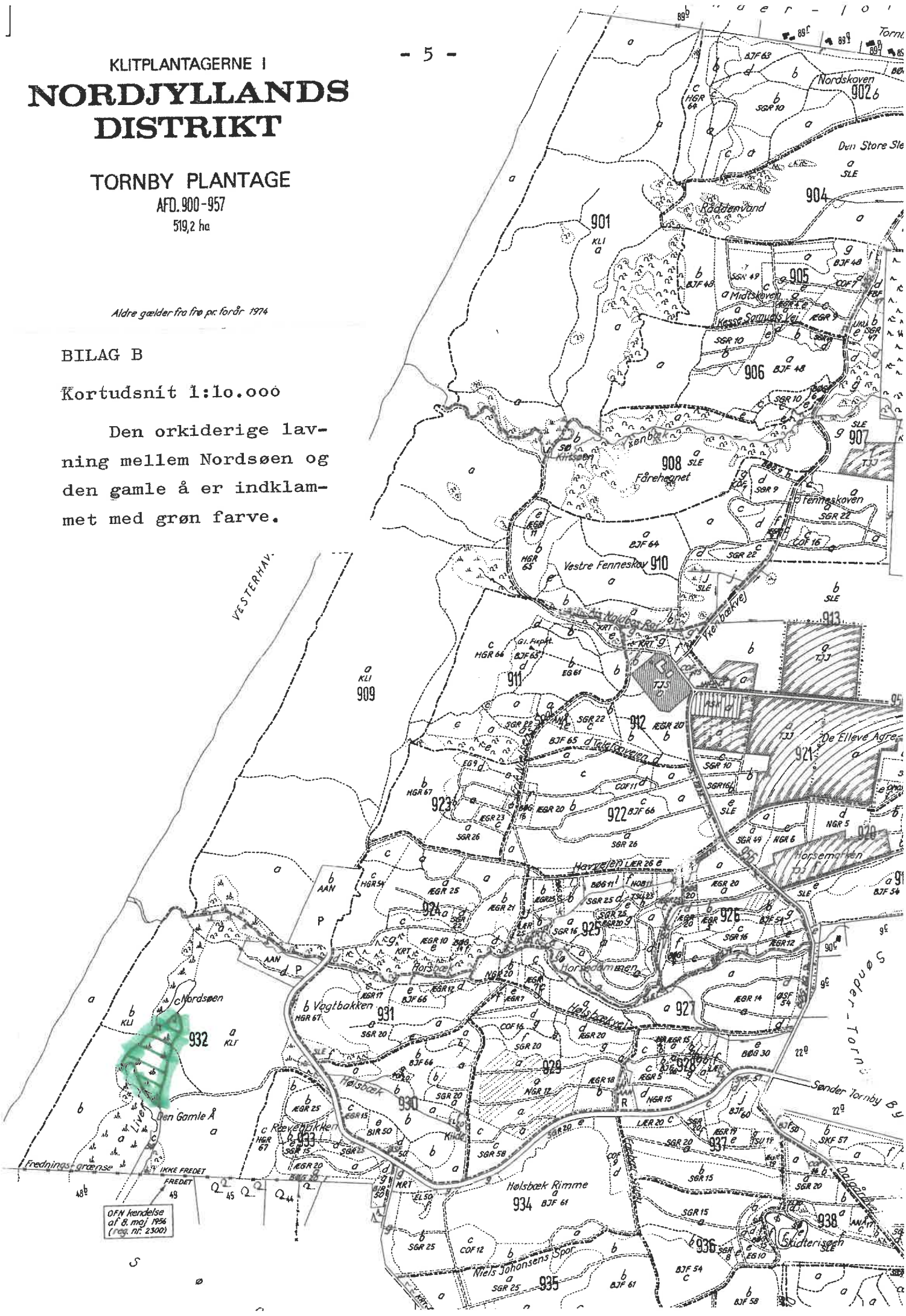

BILAG C

Kortudsnit ca. 1:17oo
(efter bilag A)

Den orkiderige lavning mellem søområderne er vist indklammet med grøn farve.

ARTSLISTE I er udarbejdet i dette område.

ARTSLISTE II omfatter det unge klitsystem vest for søområdet.

(Vist rødskraveret).

ARTSLISTE III dækker grønsværklitområdet øst for åslyngesystemet.

(Vist blåskraveret).

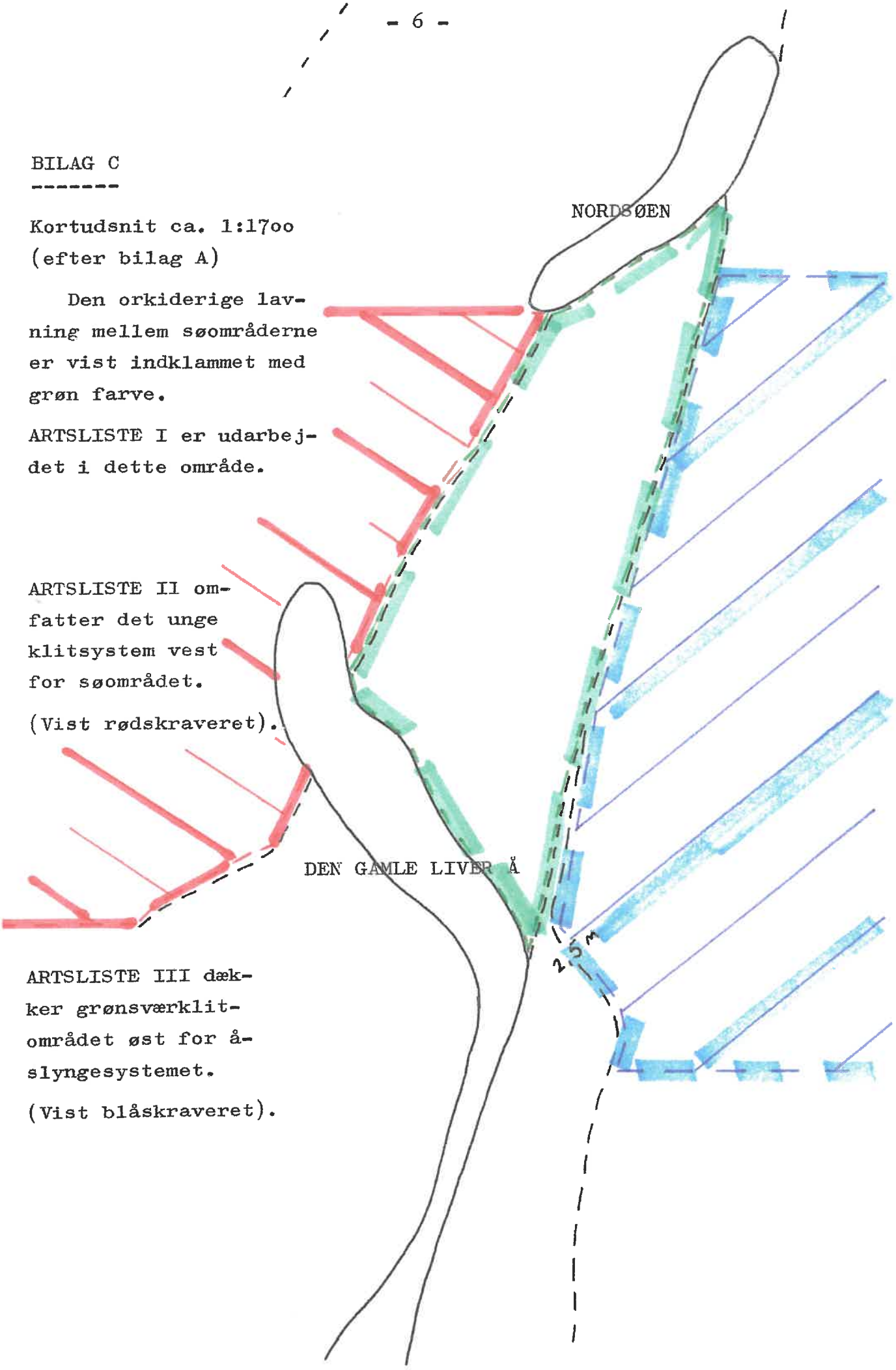

Vesterhavet

NORDSØEN

BILAG D

Kortudsnit ca. 1:17oo

ARTSLISTE IV er noteret inden for det med grøn farve indklammede område.

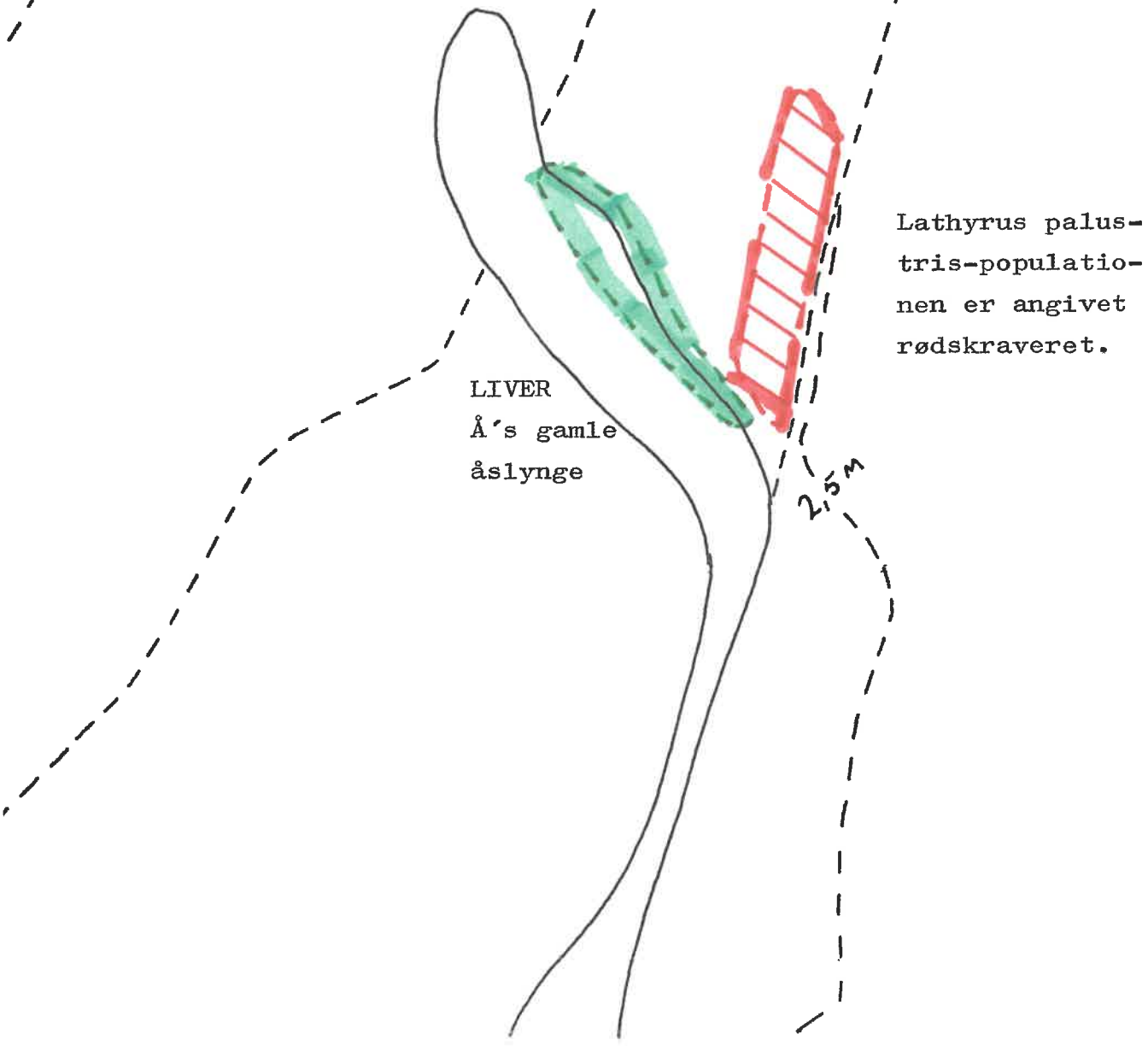

Lathyrus palustris L. på sin nordligste vokseplads i Danmark.

Fugtigbundsområdets forekomst af den sjældne papilionacé, Lathyrus palustris, blev undersøgt.

Arten vokser i et ca. 10 m bredt bælte i lavningens østside (forekomsten er afbildet på bilag D).

På overgangen mellem lavning og grønsværklit, den gamle åskrænt, danner Hippophae rhamnoides et næsten uigennemtrængeligt krat.

På den fugtige bund neden for skrænten dominerer Hippophae fremdeles, men nu sammen med Phragmites australis, Holcus lanatus, Carex flacca og Equisetum arvense.

På endnu lavere niveau viger Hippophae til fordel for et artsrigt og overmåde frodigt højstaudesamfund. Ud over de førnævnte artsdominanter træffes her veludviklede bestande af så interessante arter som: Lychnis flos-cuculi, Hypericum tetrapterum og Lathyrus palustris.

Lathyrus palustris er udelukkende påvist i lavningens østside, hvorimod samtlige øvrige arter, omfattet af vegetationsundersøgelsen, træffes spredt over hele biotopen.

Resultatet af frekvensundersøgelsen fremgår af bilag E.

Områdets karakterplanter er fremhævet ved understregning af deres navn.

BILAG E

Listen er ordnet alfabetisk, og navnene følger med enkelte undtagelser Den danske Flora (Rostrup/ Jørgensen 1973).

Iøvrigt forekom (med en frekvens på 5,6%, svarende til forekomst i kun 1 cirkel): Eleocharis palustris, Hippophae rhamnoides, Odontites verna, Picea sitchensis, Rhinanthus minor, Trifolium pratense og Typha latifolia.

BILAG E

FREKVENSUNDERSØGELSE (efter Raunkiær).

Antal undersøgte cirkler: 18

Dato: 3o. september 187o

	Forekomst i antal cirkler:	Forekomst i procent (afrundet):
Agrostis stolonifera	11	61
Angelica silvestris	13	72
Caltha palustris	8	44
Cardamine pratensis	11	61
Carex arenaria	6	33
C. flacca	17	94
Cirsium palustre	5	28
Eleocharis quinqueflora	3	17
Epilobium palustre	9	5o
E. parviflorum	3	17
Epipactis palustris	5	28
Equisetum arvense	16	89
E. fluviatile	4	22
Festuca rubra	2	11
Galium palustre	9	5o
Holcus lanatus	17	94
Hydrocotyle vulgaris	9	5o
Hypericum tetrapterum	17	94
Juncus articulatus	6	33
Lathyrus palustris	17	94
Linum catharticum	8	44
Lychnis flos-cuculi	15	83
Lycopus europaeus	6	33
Mentha aquatica	18	1oo
Pedicularis palustris	9	5o
Phragmites australis	18	1oo
Poa pratensis	9	5o
Ranunculus repens	11	61
Sagina nodosa	18	1oo
Salix aurita	2	11
S. hastata	4	22
S. repens s.str.	4	22

BILAG E, fortsat

Sium erectum	2	11
Stellaria palustris	11	61
Trifolium repens	9	5o
Triglochin palustre	3	17
Tussilago farfara	9	5o
Vicia cracca	2	11

Bemærkelsesværdige arter er fremhævet ved understregning.

46 arter (karsporeplanter og blomsterplanter) fordelt på ialt 354 registreringer i de 18 cirklinger giver en artstæthed/ o,1 m^2 på ≐ 2o.

ARTSLISTE nr. I (se bilag C) omfatter det orkiderige fugtigbundsområde mellem "Nordsøen" og den nordlige del af det sammenhængende gamle åsystem. Se også bilag A.

Listen er ordnet alfabetisk og navnene følger med få undtagelser Den danske Flora (Rostrup/ Jørgensen 1973).

Agrostis canina L. s.l.	hunde-hvene
A. stolonifera L.	krybhvene
Angelica silvestris L.	skov-angelik
Arenaria serpyllifolia L.	markarve
Baldingera arundinacea (L.) Dum.	rørgræs
Blysmus rufus (Huds.) Lk.	rødbrun kogleaks
Caltha palustris L.	eng-kabbeleje
Cardamine pratensis L.	engkarse
Carex arenaria L.	sand-star
C. dioeca L.	tvebo star
C. disticha Huds.	toradet star
C. flacca Schreb.	blågrøn star
C. lepidocarpa Tausch.	krognæb-star
C. nigra (L.) Reich.	almindelig star
C. panicea L.	hirse-star
Centaurium vulgare Rafn	strand-tusindgylden
Cerastium fontanum ssp. triviale (Murb.) Jalas	almindelig hønsetarm
Cirsium arvense (L.) Scop.	agertidsel
C. palustre (L.) Scop.	kærtidsel
Comarum palustre L.	kragefod
Cynoglossum officinale L.	hundetunge
Dactylorhiza incarnata (L.) Soó	kødfarvet gøgeurt
D. maculata (L.) Soó ssp. maculata	plettet gøgeurt
D. purpurella (T.&T.A. Steph.) Soó ssp. majaliformis Nelson	vendsyssel-gøgeurt
Dryopteris carthusiana (Vill.) H.P. Fuchs	smalbladet mangeløv
Eleocharis palustris (L.) R.& S.	almindelig sumpstrå
E. quinqueflora (F. Hartm.) O. Schwarz	fåblomstret kogleaks

ARTSLISTE nr. 1, fortsat

Eleocharis uniglumis (Link) Schult.	enskællet sumpstrå
Epilobium palustre L.	kær-dueurt
E. parviflorum Schreb.	dunet dueurt
Epipactis palustris (L.) Cr.	sump-hullæbe
Equisetum arvense L.	ager-padderok
E. fluviatile L.	dynd-padderok
E. hiemale L.	skavgræs
Eriophorum angustifolium Honck.	smalbladet kæruld
Festuca rubra L. s.l.	rød svingel
Filipendula ulmaria (L.) Maxim.	almindelig mjødurt
Galium palustre L.	kær-snerre
Herminium monorchis (L.) R. Br.	pukkellæbe
Hippophae rhamnoides L.	havtorn
Holcus lanatus L.	fløjlsgræs
Hydrocotyle vulgaris L.	vandnavle
Hypericum tetrapterum Fr.	vinget perikum
Iris pseudacorus L.	gul iris
Juncus articulatus L.	glanskapslet siv
Lathyrus palustris L.	kær-fladbælg
L. pratensis L.	gul fladbælg
Linum catharticum L.	vild hør
Lotus corniculatus L.	almindelig kællingetand
Lychnis flos-cuculi L.	trævlekrone
Lycopus europaeus L.	sværtevæld
Mentha aquatica L.	vand-mynte
Odontites verna (Bell.) Dum.	mark-rødtop
Parnassia palustris L.	leverurt
Pedicularis palustris L. s.l.	eng-troldurt
Phragmites australis (Cav.) Trin. ex Steud.	tagrør
Picea sitchensis (Bong.) Carr.	sitka
Pinguicula vulgaris L.	vibefedt
Poa pratensis L. s.l.	eng-rapgræs
P. trivialis L.	almindelig rapgræs
Prunella vulgaris L.	almindelig brunelle

ARTSLISTE nr. 1, fortsat

Pyrola minor L.	liden vintergrøn
P. rotundifolia L. ssp. maritima (Kenyon) Warb.	mose-vintergrøn
Ranunculus acris L.	bidende ranunkel
R. repens L.	lav ranunkel
Rhinanthus minor L.	liden skjaller
Rubus caesius L.	korbær
Rumex hydrolapathum Huds.	vand-skræppe
Sagina nodosa (L.) Fenzl.	knude-firling
Salix aurita L.	øret pil
S. cinerea L.	grå pil
S. hastata L.	spyd-pil
S. repens L. s.str.	krybende pil
Scutellaria galericulata L.	almindelig skjold-drager
Sieglingia decumbens (L.) Bernh.	tandbælg
Sium erectum Huds.	smalbladet mærke
S. latifolium L.	bredbladet mærke
Solanum dulcamara L.	bittersød natskygge
Sonchus arvensis L.	ager-svinemælk
Stellaria palustris Retz.	kær-fladstjerne
Trifolium pratense L.	rød kløver
T. repens L.	hvid kløver
Triglochin palustre L.	kær-trehage
Tussilago farfara L.	følfod
Typha latifolia L.	bredbladet dunhammer
Urtica dioeca L.	stor nælde
Veronica beccabunga L.	tykbladet ærenpris
Vicia cracca L.	muse-vikke
V. sepium L.	gærde-vikke

Fugtigbundsområdets sjældnere arter er fremhævet ved navneunderstregning.

ARTSLISTE nr. II (se bilag C) omfatter floraen i de grå klitter vest for åslyngesystemets nordlige del.

Listen er ordnet alfabetisk, og navngivningen følger Rostrup/ Jørgensen: Den danske Flora (1973).

Gråklitområdets sjældnere blomsterplanter er i listen fremhævet ved understregning af navn.

Ammophila arenaria (L.) Lk.	sand-hjælme
Angelica silvestris L.	skov-angelik
Baldingera arundinacea (L.) Dum.	rørgræs
Cardamine hirsuta L.	rosetkarse
Carex arenaria L.	sand-star
Cirsium arvense (L.)	agertidsel
Cynoglossum officinale L.	hundetunge
Elymus arenarius L.	marehalm
Equisetum arvense L.	ager-padderok
Festuca rubra L. s.l.	rød svingel
Galium verum L.	gul snerre
Hieracium umbellatum L.	smalbladet høgeurt
Hippophae rhamnoides L.	havtorn
Koeleria glauca (schkuhr) DC.	klit-kambunke
Lathyrus maritima ssp. acutifolius (Bab.) A. Ped.	strandært
Potentilla anserina L.	gåse-potentil
Rosa rugosa Thunb.	rynket rose
Rubus caesius L.	korbær
Salix repens ssp. arenaria (L.) Hiit.	gråris
Sambucus nigra L.	almindelig hyld
Sedum acre L.	bidende stenurt
Senecio vernalis W.& K.	vår-brandbæger
Solanum dulcamara L.	bittersød natskygge
Sonchus arvensis L.	ager-svinemælk
Taraxacum sp.	mælkebøtte
Tussilago farfara L.	følfod
Ulmus glabra Huds.	skov-elm
Urtica dioeca L.	stor nælde
Viola tricolor ssp. curtisii (E. Förster) Syme	stedmoder

ARTSLISTE nr. II (se bilag C), fortsat

Klitterne er på stedet under fortsat opbygning (og formforandring).

De højeste klittoppe skønnes at være op imod 1o m.o.h.

I dette ustabile miljø dominerer kolonisatorerne:

Ammophila arenaria (L.) Lk.	sand-hjælme
Festuca arenaria L. s.l.	rød svingel

Iøvrigt forekommer:

Lathyrus maritima ssp. acutifolius (Bab.) A. Ped.	strandært
Hieracium umbellatum L.	smalbladet høgeurt
Sonchus arvensis L.	ager-svinemælk
Tussilago farfara L.	følfod

Sammen med ovenanførte arter koloniserer vedplanterne:

Hippophae rhamnoides L.	havtorn
Rubus caesius L.	korbær og
Salix repens ssp. arenaria (L.) Hiit.	gråris

de nedre partier af de hvide klitters læsider (østsider).

Tilstedeværelsen af Rubus caesius i såvel grønsværklitten som i den levende klit er yderst bemærkelsesværdig. Arten forekommer ret almindeligt i kystlandskabet mellem Hirtshals og Kjærsgaard strand syd for Tornby klitplantage.

Rubus caesius, der foretrækker en neutral til basisk bund, er sammen med Hippophae rhamnoides, Rosa mollis og Rosa dumalis ssp. dumalis den almindeligste art i den grønne klits mange krat.

Frodige og artsrige Rubus caesius - Hippophae rhamnoides kratbevoksninger af "Tornby-type" er ikke kendt fra vestkystregionen iøvrigt.

Rubus caesius er fra Vendsyssel næsten udelukkende registreret fra kystnære lokaliteter. Der foreligger kun få fund fra landsdelens centrale regioner - de fleste af ældre dato.

Over store dele af landsdelen er arten yderst sjælden eller manglende.

Rubus caesius er ualmindelig på Læsø.

ARTSLISTE nr. III (se bilag C) beskriver grønsværklitten øst for den nordlige del af det gamle åsystem. Listen er ikke fuldstændig.

Listen er ordnet alfabetisk, og navnene følger med få undtagelser Rostrup/ Jørgensen: Den danske Flora (1973).

Agrimonia eupatoria L.	almindelig agermåne
Agropyrum repens (L.) Beauv.	almindelig kvik
Aira praecox L.	tidlig dværgbunke
Ammophila arenaria (L.) Lk.	sand-hjælme
Arabidopsis thaliana (L.) Heynh.	gåsemad
Arabis hirsuta (L.) Scop.	stivhåret kalkkarse
Arenaria maritima (Mill.) Willd.	engelskgræs
Artemisia campestris L.	mark-bynke
Bromus hordeaceus L.	blød hejre
Campanula rotundifolia L.	liden klokke
Carex arenaria L.	sand-star
Cerastium fontanum Baumg. ssp. triviale (Murb.) Jalas	almindelig hønsetarm
Cirsium arvense (L.) Scop. S	agertidsel
Draba incana L.	hvidgrå gæslingblomst
Elymus arenarius L.	marehalm
Euphrasia stricta D. Wolff	spids øjentrøst
Galium verum L.	gul snerre
Hieracium umbellatum L.	smalbladet høgeurt
Hippophae rhamnoides L.	havtorn
Phleum arenarium L.	sand-rottehale
Pimpinella saxifraga L.	almindelig pimpinelle
Plantago lanceolata L.	lancet-vejbred
Poa pratensis L. ssp. pratensis	eng-rapgræs
Potentilla tabernaemontani Asch.	vår-potentil
Rosa dumalis Bechst. em. Crép. s.l.	blågrøn rose
Rosa mollis Sm.	blød filt-rose
Salix repens ssp. arenaria (L.) Hiit.	gråris
Sedum acre L.	bidende stenurt
Senecio vernalis W.& K.	vår-brandbæger

ARTSLISTE nr. III fortsat

Taraxacum sp.	mælkebøtte
Thalictrum dunense Dum.	sand-frøstjerne
Torilis japonica (Houtt.) DC.	hvas randfrø
Veronica chamaedrys L.	tveskægget ærenpris

ARTSLISTE nr. IV (se bilag D) omfatter søen og den vanddækkede bredzone ud for det orkiderige fugtigbundsområde.

I listen er kun medtaget arter, som ikke er registreret fra fugtigbundsområdet.

Listen er ordnet alfabetisk og navnene følger Den danske Flora (Rostrup/ Jørgensen 1973) - med en enkelt undtagelse.

Carex acuta L.	nikkende star
Hippuris vulgaris L.	hestehale
Lemna trisulca L.	kors-andemad
Myriophyllum sp.	tusindblad
Scirpus tabernaemontani C.C. Gmel.	blågrøn kogleaks
Utricularis australis R. Br.	slank blærerod

Områdets sjældne flora

Floraen ved Liver Å's gamle åslynge er rig og varieret, se tabel I-IV & Bilag E.

Fugtigbundområdets vegetation har rigkærskarakter, men udmærker sig ved også at rumme elementer fra helt andre biotoptyper, f.eks. fra grå klit og oligotrofe kær. Denne floristisk-økologiske mosaik, den store artsdiversitet samt de mange sjældne eller sjældnere arter gør denne lokalitet til et botanisk særsyn - ikke mindst da der er tale om primær natur helt uden kulturpåvirkning.

Særlig iøjnefaldende er biotopens rigdom på orchideer, såvel hvad angår antal arter som antal individer. Inden for et mindre område - i lav og lysåben vegetation - findes således den andenstørste danske bestand af den truede orchidé, Herminium monorchis. Herminium-populationen har i de sidste år været på ca. 100-300 blomstrende planter. De sjældne arter, Dactylorhiza purpurella ssp. majaliformis (Vendsyssel-Gøgeurt), og Epipactis palustris er almindelige i de fugtige områder. I 1978 optaltes mere end 1000 blomstrende individer af begge arter. Epipactis palustris-bestanden tilhører den lave, robuste, relativt sent- og mørkblomstrede klit-økotype - f. purpurea Sipkes er da heller ikke sjælden på stedet. D. purpurella ssp. majaliformis har iøvrigt en af sine mest morfologisk mangeformige bestande på dette sted. Eksempelvis vokser individer med kraftigt og grovt plettede blade side om side med planter, hvis blade er næsten uplettede. Dette er usædvanligt i Danmark, hvor de enkelte bestande af denne underart sædvanligvis har ensformigt plettede respektivt uplettede blade. Dactylorhiza incarnata, der er den hyppigste orchidé på lokaliteten, er ligeledes ekstraordinært variabel i åslynge-området. Store-små, lyse-mørke, tidligt-sentblomstrende og stor- og småblomstrede former vokser side om side. D.incarnata er en mangeformig art, men hér er formrigdommen større end sædvanlig, og dette skyldes måske, at biotopen er relativt ung. De successionsmæssigt endnu ustabile forhold er måske også årsagen til

den konstaterede hybridisering mellem tre af Dactylorhiza-arterne. Hybriden D.purpurella ssp. majaliformis x D.incarnata er iagttaget et par gange. Det samme gælder krydsningen D.purpurella ssp. majaliformis x D.maculata ssp. maculata, selvom den sidstnævnte forældreart kun optræder sparsomt på lokaliteten. Det er dog en erfaringsmæssig kendsgerning, at netop D.purpurella s.l. og D.maculata s.str. har en udtalt tendens til at hybridisere, når de vokser sammen. Det skyldes formodentlig blandt andet, at de begge har 2n=80, samt at netop disse to taxa ofte har en stor overlapning med hensyn til blomstringstid. D.purpurella s.l. er sentblomstrende og den fænologiske type af D.maculata s.str., der vokser i Åslynge-området, er netop relativt sentblomstrende. I det umiddelbart syd for liggende område ved Vandplasken findes der adskillige sjældne planter, bl.a. Liparis loeselii. Det vil blive spændende at se, om denne orchidé - ligesom det formodentlig har været tilfældet med Herminium - vil sprede sig til området ved Liver Å's gamle udløb.

Foruden orchideerne rummer kærvegetationen ikke så få andre sjældnere planter. Det drejer sig blandt andet om Lathyrus palustris, Hypericum tetrapterum, Parnassia palustris, Salix hastata, Eleocharis quinqueflora, Blysmus rufus, Carex dioeca, Cynoglossum officinale, Pyrola minor, Pyrola rotundifolia ssp. maritima, Pinguicula vulgaris m.fl. Ingen af disse eksempelvist nævnte arter er almindelige i nogen region af landet. Flertallet af de nævnte arter er iøvrigt væld- eller rigkær-arter. Netop arter, der hører hjemme i sådanne samfund, er gået særligt stærkt tilbage i hyppighed i løbet af den sidste menneskealder. Dérfor, og fordi Åslynge-området netop rummer mange rigkær-arter, og ikke mindst af den grund, at de næringskrævende arter altid har været relativt sjældne i det magre nordjyske, bliver Åslynge-kæret særligt værdifuldt.

Området ved Liver Å's gamle udløb er et værdifuldt botanisk - samt ornitologisk, entomologisk, geografisk etc. - interesseområde. Selvom der derfor ikke foreligger aktuelle trusler mod området, bør lokaliteten holdes under opsyn, således at der i tide kan sættes ind med fredning og relevante plejeforanstaltninger.